

KİK ve Evrilen Körfez Enerji Güvenliği Algısı

NIKOLAY KOZHANOV

Kaynak: Anadolu Ajansı

[Bu yazının İngilizce orijinal versiyonu Al Sharq Forum'un web sayfasında mevcuttur.]

Özet: Korona virüsü pandemisinin Körfez İşbirliği Konseyi'nde (KİK) yer alan hidrokarbon üreticileri üzerindeki olumsuz etkisi, Körfez enerji güvenliğinin odağını Körfez'deki petrol tüketicilerinin çıkarlarını koruma ihtiyacından petrol üreticilerinin kendi çıkarlarını temin etme ihtiyacına kaydırmaya dair ciddi sorular doğuruyor. Hâlihazırda KİK ülkeleri zaten daralan ekonomik büyüme; düşen ihracat gelirleri, düşük petrol ve doğalgaz fiyatları, hidrokarbon piyasasındaki öngörülemeyen dalgalanmalar, petrol talebinde yaşanan sert düşüş, ağır aksak seyreden büyüme ve diğer petrol ve doğalgaz üreticileri ile yoğun bir rekabet içerisinde olmakla boğuşuyor. KİK üyesi hidrokarbon üreticilerinin ortaya çıkan sorunlara gereken müdahaleyi yapması için petrol ve doğalgaz piyasalarının korona virüsü pandemisinden çok önce başlayan bu dönüşümle derinden bağlantılı olan bu konuların kökenlerinin açıkça tanımlanıp anlaşılması önem taşıyor.

Körfez Enerji Güvenliğini Yeniden Düşünmek

Pandemi Körfez enerji güvenliği anlayışımızı gözden geçirme ihtiyacını açıkça gösterdi. 1960'ların sonundan (belki de daha öncesinden) itibaren bu kavram petrol tüketicilerinin bölgedeki hidrokarbon kaynaklarına sürdürülebilir bir şekilde erişmesini sağlama ihtiyacı etrafında dönüyordu. Petrolün eşsiz, sınırlı ve eşit şekilde dağılmamış (talebi çoğu zaman arzını aşan) bir kaynak olarak algılanması, neredeyse tüm dünyayı KİK enerji güvenliğinin bölgeden ham ihracatın istikrarı ve fiziksel güvenliğinden ibaret olduğuna daha fazla ikna etti. Fakat resim bundan çok daha karmaşık; özellikle de tüketici menfaatlerinin güvenliği ham üreticilerin menfaatlerinin kendiliğinden gözetildiği anlamına gelmediği için. Aksine üreticilerin tüketici piyasalarına erişimi ve hidrokarbon kaynaklarını istedikleri fiyatlarda ve gereken hacimlerde satma

kapasitelerinin ayrı ayrı garanti edilmesi gerekir. Dahası, bu çıkarların korunması petrol ve doğalgaz ihracat gelirlerine oldukça bağımlı olan KİK üye devletlerinin varlığı için de hayati önemde.

Petrol üreticileri on yıllar boyunca küresel petrol piyasasını domine ettikleri için son 70 yıldır bu dominasyonun derecesi ve niteliği eşit olmasa da çıkarlarının korunması işi daha kolaydı. Fakat 2010'ların başından bu yana piyasa dengesi kademeli olarak alıcıların lehine döndü ve korona virüsü de hidrokarbon üreticilerinin konumunun eskisinden daha zayıf olduğunu açıkça gösterdi. Petrol talebinde pandeminin neden olduğu benzeri görülmemiş sert düşüş yine aynı benzersizlikte arz fazlasına yol açarak petrol piyasasını alıcıların lehine çevirip satıcıların pozisyonunu önemli anlamda zayıflattı. Bu değişim, bir anlamda hidrokarbonların 'eşsiz' bir kaynak olma niteliğini elinden alarak

2010'ların başından bu yana piyasa dengesi kademeli olarak alıcıların lehine döndü ve korona virüsü de hidrokarbon üreticilerinin konumunun eskisinden daha zayıf olduğunu açıkça gösterdi

tüketicilere en düşük fiyatı veren tedarikçiyi seçme hakkını da tanımış oldu. KİK ülkeleri bir anda kendi ekonomilerinin, özellikle de petrol, doğalgaz ve petrokimya sektörlerinin yeterince kalkınmasını temin etmek amacıyla piyasalara olan erişimlerini sürdürülebilir hale getirmeye uğraşmak zorunda kaldı. Başka bir deyişle KİK ülkelerinin enerji güvenliğinin odağı petrol tüketicilerinin çıkarlarını korumaktan petrol üreticilerinin çıkarlarını korumaya kaydı. Ayrıca korona virüsü pandemisi hem KİK ülkeleri hem de petrol ve doğalgaz sektörlerinde ciddi olumsuz etkiler doğuruyor ama sorunlarının tek kaynağı bu mu?

Aksilikler Hep Üst Üste Gelir

Korona virüsü pandemisi Körfez monarşilerinin ekonomilerini ve petrol ve doğalgaz sektörlerini aynı anda birkaç şekilde vurdu:

► **Birincisi**, küresel petrol bolluğu KİK ülkelerini hidrokarbon piyasasında çetin bir fiyat savaşı açmaya itti. Dahası, 2020 Bahar aylarında petrol üreticileri kendi pazar paylarının genişlemesinden ziyade yıkıcı talep düşüşünün baskısı altında mevcut pozisyonlarını korumak için mücadele etmek zorunda kaldı. Bir gözlemcinin yorumuna göre bu durum piyasa rekabetini her şeyin mubah olduğu bir bıçaklı kavgaya dönüştürdü.¹ Sonuç olarak Çin piyasasındaki rekabette yalnızca Suudi Arabistan arzını arttırıp fiyatları ciddi anlamda düşürmedi; BAE, Irak, Rusya ve Latin Amerika ile Batı Afrika'daki petrol üreticileri de kavgaya katıldı. Petrol fiyatlarındaki keskin düşüş, tedarikçilerin bölgesel odaklanma sınırlarını neredeyse ters yüz ederek bazı oyuncuların yeni piyasalara erişimini kolaylaştırdı ki bu da rekabeti ciddi ölçüde arttırdı. Dolayısıyla 2020 Baharında Suudi Arabistan Çin pazarı için sektörde kıstas haline gelen Rus Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) petrol boru hattından ziyade Rusya'nın geleneksel olarak Asya'ya değil Avrupa'ya ihracat yapmış Urals markasıyla rekabet etmek zorunda kalmıştı.²

Aynı zamanda 2020 baharındaki düşük fiyat döneminde bazı geleneksel tüketicilerin biriktirdiği yüksek ham petrol rezervleri de fiyatlar toparlanmaya başladığında ellerindekini ihraç etmeyi daha cazip hale getirdi. Bu durum geleneksel üreticilerin hayatını daha da zorlaştırdı. Örneğin Temmuz 2020'de Çinli petrol tacirleri, bir anda Asyalı tüketicilere rezervlerindeki petrolden 1 milyon varil kadarını Suudi Arabistan ve BAE'nin belirlediği

Küresel petrol bolluğu KİK ülkelerini hidrokarbon piyasasında çetin bir fiyat savaşı açmaya itti. Dahası, 2020 Bahar aylarında petrol üreticileri kendi pazar paylarının genişlemesinden ziyade yıkıcı talep düşüşünün baskısı altında mevcut pozisyonlarını korumak için mücadele etmek zorunda kaldı

fiyatın altından (KİK üye ülkeleri nakliye maliyetlerini de fiyata dâhil etmişti ki bu da stokları zaten bölgede bulunan Çinli tacirlerin masrafından daha yüksekti) satma planlarını açıkladı.³

Avrupa ve Asya'daki petrol tüketim oranları da kademeli olarak toparlanmaya başladığından durum bir nebze iyileşti ve üreticiler arasındaki rekabetin yoğunluğu düştü ama henüz normale dönmüş değil.⁴ Biraz geriden takip etse de şu anda küresel doğalgaz piyasası da petrol ticaretinde gördüğümüz aynı olumsuz eğilimleri tekrarlıyor. Fakat petrol üreticilerinin en azından sınırlı bir pazar düzenleyicisi rolü oynayabilecek OPEC+ gibi bir kuruluşu varken doğalgaz ihracatçılarının benzer bir kuruma sahip olmaması fiyat savaşını daha da saldırgan hale getiriyor. Bunun sonucunda 2020'nin ilk altı ayında Katar ve Umman daralmakta olan Güney Kore pazarına yaptıkları sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) tedarikleri için rekabetçi bir fiyat sunamadı. Böylece ihracat hacimleri 2019'un aynı dönemine kıyasla Katar için %24, Umman içinse %10,5 gibi bir düşüş yaşadı. Ayrıca olumsuz piyasa koşullarına rağmen Avustralya, ABD,

Endonezya, Malezya ve Rusya Güney Kore'ye LNG arzını arttırmayı başarırken⁵ Doha Tayvan'daki yerel tüketicilere en cazip fiyatı sunarak farklı bir yol izledi ve ihracat hacmini arttırdı. Doha'nın baş rakipleri (Rusya, ABD ve Endonezya) de ihracatlarını başkalarının aleyhine arttırmayı başararak Katar'la aralarındaki açığı daralttılar.⁶

Tüm bunlar olurken KİK içerisindeki iç mücadeleler de tırmandı: Mevcut koşullarda Katar'ın LNG arzının hacmini arttırma ve ABD, Avustralya ve Rusya ile doğalgaz satış fiyatı savaşına girme planları Umman'ı ürünleri için yabancı pazarlarda yer olup olmadığını düşünmeye zorladı. Dahası Körfez'den arz fazlası hafif petrol Bahreyn'i önceki petrol ihracatını arttırma planlarını sorgulamaya itti ve Manama bunun yerine kendi rafinerilerinin ihtiyaçları için gelecekte üretilebilecek ekstra petrol için kullanmayı düşünüyor.⁷

► **İkincisi**, KİK üyelerinin makroekonomi göstergeleri, petrol fiyatlarındaki düşüşün pazar payı için verilen topyekûn savaşın neden olduğu düşük fiyatlar nedeniyle önemli oranda düştü. Bunun

***KİK üyelerinin makroekonomi göstergeleri,
petrol fiyatlarındaki düşüşün pazar payı için
verilen topyekûn savaşın neden olduğu düşük
fiyatlar nedeniyle önemli oranda düştü***

sonucunda petrol gelirlerinin düşmesi ve küresel karantinadan etkilenen petrol dışı sektörleri destekleme ihtiyacı KİK ülkelerinde ciddi bütçe açıklarına yol açtı. Mesela bu açıklar Kuveyt'i döviz rezervlerini tüketme riskine sokarken Umman bir borç krizinin eşiğine yaklaştı.⁸ KİK ekonomik kalkınmasında devlet kurumlarının başat rolü nedeniyle petrol gelirlerindeki herhangi bir azalma kilit kalkınma programlarının yürütülmesini kaçınılmaz olarak yavaşlatıyor. Ekonomik faaliyetteki aşağı yönlü eğilimle beraber bu durum Arap monarşileri için 2020'de negatif gayri safi yurt içi hâsıla (GSYH) büyüme oranlarına neden olup toplumsal göstergeleri etkiledi (Bkz. Tablo 1).

► **Üçüncüsü**, pandemi KİK petrol ve doğalgaz sektörünün kalkınmasını doğrudan yavaşlatma riski doğuruyor. Bir yandan ulusal petrol şirketleri (UPŞ) 2020/2021 yılı harcamalarını gözden geçirip muhtemelen düşürecek ki Saudi Aramco ve Qatar Petroleum bu yöndeki niyetlerini zaten açıkladı.⁹ Gerçekte Saudi Aramco hâlihazırda bazı doğalgaz projelerinin uygulanmasının gerekli olup olmadığını sorguluyor. Örneğin Mayıs 2020'nin sonunda Endonezya'nın Cilacap Arıtma Projesi'ne katılımını iptal etti. Temmuz 2020'de ise Suudilerin Asya'da genişleme planları için kilit önemde bir anlaşma olan Indian Reliance petrokimya ve arıtma işletmesinde %20 hisse almak için ödeyeceği 15 milyar dolarlık alım bedelini erteleme ihtiyacını belirtti. Dahası bazı analistler Cilalap alımının Indian Reliance alımına gerekli fonları tahsis etmek için iptal edildiğini iddia etti.¹⁰

UPŞ sadece düşen gelirler yüzünden değil kendi hükümetlerinin sosyo-ekonomik toparlanma ihtiyaçları için kendilerinden ekstra fon almak için ulusal varlık sahiplerini kalkınmaya harcanabilecek fonlardan kasıtlı olarak mahrum ettiği için de kendi kalkınma planlarını gözden geçirmek zorunda kalacak. Bu durum bir dereceye kadar zaten yaşanıyor: Saudi Aramco 2020 temettü ödemelerinde kesinti yapmamayı vaat ediyor¹¹ ki bu paranın çoğu ana hissedar olan Suudi hükümetine gidecek. Bunların yanında Saudi Aramco şirket gelir vergisini (satışa dönük faaliyetler için %20 ve diğer operasyonlar için %50)¹² ve işletme paylarını (petrol ihracatı gelirleri üzerinden vergilerden önce %15) da ödeyecek.¹³ Ayrıca SABIC petrokimya şirketinin hisselerini alma planını da ertelememeye karar verdi ki bundan elde edilecek fonlar Suudi

UPŞ sadece düşen gelirler yüzünden değil kendi hükümetlerinin sosyo-ekonomik toparlanma ihtiyaçları için kendilerinden ekstra fon almak için ulusal varlık sahiplerini kalkınmaya harcanabilecek fonlardan kasıtlı olarak mahrum ettiği için de kendi kalkınma planlarını gözden geçirmek zorunda kalacak

Kamu Yatırım Fonu'na (KYF) aktarılacağından fiilen Suudi ekonomisini ayakta tutmak için harcanacak. Bu tedbirlere rağmen bazı uzmanlar Suudi devinin kendi rezervlerini yağmalamak zorunda kalacağına inanıyor çünkü 2020 gelirleri yeterli olmayabilir.¹⁴

Öte yandan sürüncemeli hidrokarbon piyasa dengesizliği ve hidrokarbon fiyatlarının yükselme ihtimalinin oldukça muğlak olduğu bir sırada yabancı yatırımcıların KİK petrol ve doğalgaz sektöründe faal olmasını beklemek zor. KİK kemer sıkma ve toparlanma tedbirlerinin sonucunda hükümetlerin Körfez ekonomileri üzerindeki kontrolünde beklenen artış ve vergi rejimlerindeki değişimler (Suudi Arabistan'da KDV'nin üç kat artması gibi) de yabancı yatırımcıların Körfez petrol, doğalgaz ve petrokimya sektörlerine ilgisini olumsuz etkileyecek.

Saudi Aramco ve Qatar Petroleum gibi büyük oyuncular için bu durum küçük üreticilere kıyasla o kadar da sorun olmayacak. Suudi Arabistan, BAE ve Katar'daki petrol ve doğalgaz üretim sektörleri kalkınma planlarının yürütülmesinde yavaşlamayla karşı karşıya kalabilir. Fakat daha küçük devletler ve hidrokarbon sektörleri için durum hayati olabilir. Örneğin uzmanlar şu anda Bahreyn'in petrol ve doğalgaz üretimini yakın gelecekte yeni alanlar geliştirerek arttırma planlarının başarı şansından şüphe ediyor.¹⁵

► **Dördüncüsü**, OPEC+'ın bir piyasa düzenleyicisi olma rolünün düştüğünü de gösterdi ve bu da Suudilerin petrol fiyatlarını etkileme kapasitesini olumsuz etkiledi. OPEC+ ani piyasa istikrarı sağlayacak yeterli kapasiteden yoksun. Hidrokarbon talebinin toparlanması ve petrol piyasasının yeniden dengelenmesi korona virüsü pandemisinin nasıl gelişeceğinden bağımsız olarak yavaş olacaktır. 2020 petrol talebindeki ortalama yıllık düşüşün en az günlük 8,1 milyon varil olması beklenirken OPEC+ ve diğer faktörler arz fazlası nedeniyle günlük 7,2 milyon varil daha götürecektir.¹⁶ Talepteki yavaş toparlanmaya ek olarak küresel ekonomi 2020'nin ilk yarısındaki arz fazlasının zirve dönemi sırasında rezervlerde biriken ek petrol varillerini 'yakmaya' devam ederek 2021'de görece düşük ve istikrarsız petrol fiyatlarına yol açacak. Korona virüsü enfeksiyonlarının ikinci dalgası durumu kötüleştirme riski doğurarak küresel petrol tüketiminin toparlanma ihtimalini daha da kestirilemez bir hale getiriyor.

Son olarak geniş bir alternatif enerji kaynağı yelpazesinin varlığı Körfez'deki petrol tedarikinde meydana gelebilecek fiziksel aksama tehdidinin önemini azaltıyor. Daha önce sadece İran'ın Hürmüz Boğazı'nı kapatmaya hazır olduğu yönündeki retoriği bile dünya piyasalarının dalgalanmasına yetiyordu. Korona virüsü nedeniyle yaşanan kısa bir duraklamanın ardından ABD ve İran'ın Körfez

***Geniş bir alternatif enerji kaynağı yelpazesinin varlığı
Körfez'deki petrol tedarikinde meydana gelebilecek fiziksel
aksama tehdidinin önemini azaltıyor. Daha önce sadece
İran'ın Hürmüz Boğazı'nı kapatmaya hazır olduğu yönündeki
retoriği bile dünya piyasalarının dalgalanmasına yetiyordu***

çevresindeki güç mücadelesi tekrar başladı ama bu piyasa için o kadar da önem arz etmiyor. Aynısı Husilerin bölgenin petrol altyapısına yönelik kesintisiz tehdidi için de söylenebilir. Dolayısıyla bu da bölgedeki petrol tedarikini aksatma biçimindeki siyasi şantajın artık önemini yitirmeye başladığını açıkça gösteriyor. Petrol üreticilerinin rolünün düştüğü bir dönemde bölgenin petrol ve doğalgaz altyapısının güvenliği bölge dışı aktörlerden ziyade sadece KİK'i ilgilendiren bir sorun haline geliyor. Bu da KİK'in rakiplerini daha saldırgan davranmaya teşvik ediyor, özellikle de İran'ın kendi petrolünü ihraç etmek için Hürmüz Boğazı'nı baypas edecek altyapısını inşa etmede ilerleme kaydettiği bir zamanda.

Tüm bunların sebebi korona virüsü mü?

Pandeminin bitişinin korona virüsü öncesi normale dönüş anlamına gelmeyeceği netleşirken korona virüsünün KİK'in sorunlarının kaynağı değil hızlandırıcısı olduğu da çok açık. Yukarıda bahsedilen sorunların çoğunun kökleri 2012-2015 dönemine uzanıyor ve bu durum iki faktörle ilişkili: ABD'nin kaya petrolü devriminin küresel hidrokarbon piyasası üzerindeki etkisi ve küresel enerjinin karbon dışı yakıtlara geçişi. Kaya petrolü devrimi (gerçekte yeni teknolojik devrim) sayesinde ABD en büyük hidrokarbon üreticisi ve ihracatçısı olmakla kalmayıp başka ülkelerdeki yeni piyasa aktörlerinin ortaya çıkışını da tetikledi. Bu faktörler nedeniyle küresel petrol arzı büyümesi 2011'den beri petrol talebini kararlı bir şekilde geçerek piyasaların son yıllarda üretim fazlası vermesine neden oldu. Kaya petrolü üretiminin özellikleri nedeniyle ne Suudi Arabistan'ın küresel rakiplerini iflasa sürüklemek için açtığı 2014-2016 fiyat savaşı ne de OPEC+'ın daha sonra petrol çıktısını azaltarak piyasayı düzenleme çabaları bu üretim fazlasını giderebildi. Pandemi başladığı sırada küresel petrol piyasasının zaten arz fazlası veriyor olması ve korona virüsü hesaba katılmadan bile pazar arzının hacminin talebi günlük 2 milyon varili geçerek petrol fiyatlarındaki düşüşü bu kadar keskin olmasa da kaçınılmaz kılması şaşırtıcı değil.

Başka bir ifadeyle Körfez tedarikçilerine alternatifler çıkarıp hidrokarbonların 'benzersizliği' hakkındaki tüm teorileri petrol fiyatlarının oluşumu açısından anlamsızlaştıran pazardaki üretim fazlası korona virüsünden çok önce ortaya çıkmıştı. Bu koşullar altında KİK'in ekonomik sorunlarının yeni dalgasının ABD'nin kaya petrolü üretimiyle neredeyse eş zamanlı olarak

başlaması tesadüf değil. Arap monarşileri, tarihte ilk kez kaya petrolü çıktısının yükselişinin neden olduğu 2014-2016 petrol fiyatları düşüşünden hiçbir zaman tam olarak toparlanamadılar. 2014'ten sonra GSYH büyüme oranları önemli ölçüde, bazen negatif değerlere kadar düştü ve kilit aktörlerin petrol gelirleri hiçbir zaman eski seviyelerini yakalayamadı (Bkz. Tablo 1 ve Tablo 2).

Tablo 1. KİK Üye Ülkelerinin Reel GSYH Büyümesi (%)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 ¹⁷
Suudi Arabistan	5,4	2,7	3,7	4,1	1,7	-0,7	2,4	0,3	-6,8
BAE	4,5	5,1	4,3	5,1	3,1	0,5	1,7	1,3	-3,5
Katar	4,7	4,4	4	3,7	2,1	1,6	1,5	0,1	-4,3
Umman	9,1	5,1	1,4	4,7	4,9	0,3	1,8	0,5	-2,8
Kuveyt	6,6	1,2	0,5	0,6	2,9	-4,7	1,2	0,7	-1,1
Bahreyn	3,7	5,4	4,4	2,9	3,5	3,8	2	1,8	-3,6

Kaynak: Uluslararası Para Fonu (IMF)

Tablo 2. Kuveyt, BAE ve Suudi Arabistan Petrol İhracat Gelirleri (milyar dolar)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kuveyt	108,5	107,5	98,6	47,4	40,6	48,9	64,6	52,4
BAE	86	85,6	88,9	53,8	40,4	50,6	57,9	49,6
Suudi Arabistan	337,5	321,9	284,6	152,9	136,2	170,2	231,6	202,4

Kaynak: www.MEES.com

KİK üreticilerin diğer pazar oyuncularıyla artan rekabeti de hidrokarbon ticaret eğilimlerini değiştiren kaya petrolü devriminin bir sonucuydu. ABD önemli bir pazar olmaktan çıkarak ihracatçılara katıldı ve küresel hidrokarbon ihracatlarının önemli bir kısmını Asya'ya kaydırarak KİK petrol ve doğalgaz üreticilerinin ana tüketim pazarındaki rekabeti kızıştırdı. Aynı zamanda kaya petrolü üretiminin petrol fiyatlarına aşırı hassas olması daha sonra küresel petrol fiyatları döngüsünün süresini kısaltıp boyutlarını değiştirdi. Kaya petrolü üreticilerinin olumlu piyasa dinamikleri karşısında üretimlerini hızla arttırabilmesi nedeniyle petrol fiyatları çok yükselemediği ve/veya çok uzun süre yüksek kalamadığı için KİK ülkeleri aşırı yüksek gelir çağına veda etmek zorunda kaldı. Sonuç olarak OPEC+'ın piyasa düzenleyicisi rolünü zedeleyen korona virüsü değil kaya petrolüydü. Örgüt fiyat dinamikleri üzerinde sadece sınırlı bir etkiye sahip çünkü üretim hacimlerindeki her değişim kaçınılmaz olarak fiyatları yükseltir ve böylece sadece OPEC+ üyeleri için değil, diğer aktörler için de çıktıyı arttırmak için uygun koşullar oluşturur ki bu da fiyatları tekrar düşürür.

Örgüt fiyat dinamikleri üzerinde sadece sınırlı bir etkiye sahip çünkü üretim hacimlerindeki her değişim kaçınılmaz olarak fiyatları yükseltir ve böylece sadece OPEC+ üyeleri için değil, diğer aktörler için de çıktıyı arttırmak için uygun koşullar oluşturur ki bu da fiyatları tekrar düşürür

Ayrıca yüksek ve düşük petrol fiyat dönemleri arasında ne kadar sık geçiş olursa 'kusursuz fırtına' şansı da bir o kadar artar. Arz fazlasının neden olduğu fiyat düşüşü baskısı altında üretimde yaşanan doğal düşüş mücbir sebeplerle daha sık denk gelebilir. Bu da talebi daha fazla baskılayıp benzeri görülmemiş hacimlerdeki fazla variller nedeniyle piyasa istikrarını bozar. Korona virüsü pandemisi başladığında yaşanan da tam olarak buydu.

KİK ülkelerinden yapılan hidrokarbon ihracatının fiziksel güvenliği sorununun algılanma biçiminin değişmesi de korona virüsünden çok önce gerçekleşen bir faktördü. Petrol arz fazlasının artışı ve petrol tüketicilerinin Körfez'in bir petrol arzı kaynağı olma önemini azaldığını anlaması da durumu ciddi anlamda değiştirdi. 2018 yılına gelindiğinde tüketiciler Fars Körfezi, Ortadoğu ve hatta ötesindeki siyasi tehditlerin neden olduğu üretim şoklarını duyduğunda artık paniklemiyordu. 2018-2019'da ne Libya'daki petrol üretiminin istikrarsızlığı ne de İran ve Venezuela'nın fiilen piyasadan silinmesinin fiyatlar üzerinde uzun vadeli bir etkisi oldu. En iyi ihtimalle daha sert bir düşüşü önlediler. Hatta İran etkisinde olduğu ileri sürülen Suudi Arabistan petrol üretim ve arıtma altyapısına yönelik Eylül 2019 saldırısının piyasaya etkisi bile kısa vadeli oldu. Hâlbuki bu miktarlardaki petrolün tek bir saldırıyla piyasadan çekilmesi 1973'ten bu yana hiç görülmemiştir. Bu koşullar altında 2020'de korona virüsü karantina ve kısıtlamalarının neden olduğu çok daha yüksek petrol arzı fazlası bağlamında dünyanın Körfez'deki İran-Amerikan gerilimine neredeyse hiçbir tepki göstermemesi şaşırtıcı değil. Özellikle ABD-İran karşılaşmasının 2020 baharında yeniden başlaması yahut Husilerin Suudi Arabistan topraklarını bombalamaya yönelik yeni girişimleri çok az tepki aldı.¹⁸

Korona Virüsü İmtihanı

Sonuç olarak KİK ülkeleri talihsizlikleri için sadece korona virüsünü suçlamamalı çünkü pandemi çok daha önce başlamış bir sürecin negatif etkilerini sadece arttırmış oldu. Bu koşullar altında, Körfez enerji güvenliğinin sadece tüketicilerin bölgenin hidrokarbonlarına istikrarlı erişimiyle ilgili olduğu bir zamanda pandemi krizinin

bitişinin korona virüsü öncesi duruma kademeli bir dönüşe neden olacağını beklemek mümkün değil. Dünya görece düşük petrol fiyatları, sık piyasa dalgalanmaları, petrol talebinde sınırlı büyüme potansiyeli ve yoğun rekabet dönemine girdi. Bu durumda eski kurallar etkin işlemiyor ve KİK ülkelerinin hâlihazırda yaşadığı sorunlara yönelik tüm çözümler korona virüsünün sonuçlarıyla mücadeleden çok Arap monarşileri üzerindeki zararlı etkileri pandemiyle sadece kötüleşen daha derin süreçlerin olumsuz etkilerini gidermeye odaklanmalıdır.

Piyasa değişimleri karşısında alınabilecek önlemler dizisi korona virüsü krizinden çok önce tasarlanmış ve uygulanmaya başlamıştı. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Ekonomik çeşitlendirme ('dikey çeşitlendirme' denen sürecin bir parçası olarak petrokimya endüstrisinin kalkınmasına özel ilgi gösterilmesi)
- UPŞ iş modelinin daha etkin hale getirilmesi
- Uzun vadede Körfez'in petrol ve doğalgaz tüketicileri olarak sadakatlerini sağlamak amacıyla Asya'daki geleneksel tüketicilerle etkin etkileşimi (hem aktif siyasal temas hem de petrokimya üretimlerine yatırım üzerinden)
- Yurt dışında hidrokarbon çıkarma ve satış sektörlerine aktif yatırım (bunlara ABD kaya petrolü endüstrisi gibi KİK rakipleri de dahil)
- Mevcut hidrokarbon kaynaklarını paraya çevirmeye yönelik periyodik girişimlerle

OPEC+'ın piyasa düzenleyicisi olma rolünün korunması (bir strateji öbürünün uygulanmasına izin verdiği ölçüde)

- Yenilenebilir ve yeşil enerjiye yatırım
- Doğalgazın hidrokarbondan karbon olmayan yakıtlara geçişte bir ara tür olarak teşvik edilmesi

Bu koşullar altında korona virüsü yeni bir stratejinin ortaya çıkmasına neden olmayacak, aksine Körfez oyuncularına korona virüsü pandemisi başlamadan önce tasarlanmış adımların uygulanmasını yoğunlaştırma motivasyonu sunacak. KİK üye ülkelerinin ağır finansal baskı altındayken bile piyasanın evrimine karşı seçtikleri stratejiden geri adım atmaya çalışmadıklarını kaydetmek gerekir. Dolayısıyla Saudi Aramco bir petrokimya üreticisi olarak kapasitesini arttırmak için satışa yönelik işlerinin yapısını yeniden düzenliyor ve Asya'dan başlayarak hırslı yabancı yatırım planlarını korumaya çalışıyor. SABIC hisselerinin alınması kısmen sürmekte olan piyasa dönüşümüne cevap verme ihtiyacından doğuyordu.¹⁹ Diğer ulusal petrol şirketleri de korona virüsü öncesi planlarını sürdürmeye çalıştığından pandeminin oyunun kurallarını kökten değiştirmedeği ancak aynı anda hem bir caydırıcı hem de hızlandırıcı rolü oynadığı açık. Hiç kuşkusuz pandeminin KİK ülkeleri ve petrol ve doğalgaz sektörlerine önemli olumsuz etkileri oldu. Ancak bunu sorunların tek kaynağı olarak görmek hata olur.

Bu koşullar altında korona virüsü yeni bir stratejinin ortaya çıkmasına neden olmayacak, aksine Körfez oyuncularına korona virüsü pandemisi başlamadan önce tasarlanmış adımların uygulanmasını yoğunlaştırma motivasyonu sunacak

Referanslar

- 1- Simon Henderson, 'Russia and Saudis in a knife fight over oil — but we may be the victims', *The Hill*, 10 Mart 2020, <https://thehill.com/opinion/energy-environment/486761-russia-and-saudis-in-a-knife-fight-over-oil-but-we-may-be-the-victims> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 2- Olga Yagova, Gleb Gorodyankin, 'China Snaps up Russia's Expensive Urals Oil in Thirst for Sour Barrels', *Reuters*, 1 Haziran 2020, <https://www.reuters.com/article/us-russia-oil-china-exclusive/exclusive-china-snaps-up-russias-expensive-urals-oil-in-thirst-for-sour-barrels-idUSKBN2382Y7> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 3- Bloomberg, 'OPEC has New Competitor as China Ships Oil from Swelling Storage', *Bloomberg*, 20 Temmuz 2020, <https://www.livemint.com/market/commodities/opec-has-new-competitor-as-china-ships-oil-from-swelling-storage-11595210555611.html> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 4- Olumide Adesina, 'Crude Oil Prices Gain, Despite Surge in U.S. Oil Inventories', *Nairametrics*, 23 Temmuz 2020 <https://nairametrics.com/2020/07/23/crude-oil-prices-gain-despite-surge-in-u-s-oil-inventories/> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 5- MEES, 'Korea 1H20 LNG Imports: Qatar Volumes Fall 24% as Australia Closes Gap to Top Supplier', *The MEES*, 17 Temmuz 2020, <https://www.mees.com/2020/7/17/selected-data/korea-1h20-lng-imports-qatar-volumes-fall-24-as-australia-closes-gap-to-top-supplier/445bcf20-c836-11ea-a60c-c59137220e53> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 6- James Cockayne, 'Korea LNG: Volumes Slump', *The MEES*, 17 Temmuz 2020, <https://www.mees.com/2020/7/17/news-in-brief/korea-lng-volumes-slump/db290040-c835-11ea-9881-2b55boodaec> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020; MEES, 'Taiwan 1H20 LNG Imports Qatar Volumes Rise 11% in 1H2020 but Share Down Marginally as Taiwan Diversifies Suppliers', *The MEES*, 17 Temmuz 2020, <https://www.mees.com/2020/7/17/selected-data/taiwan-1h20-lng-imports-qatar-volumes-rise-11-in-1h-2020-but-share-down-marginally-as-taiwan-diversifies-suppliers/55605ado-c836-11ea-a79c-c757fd9b17ad> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 7- Jamie Ingram, 'Bahrain Advances Development of Huge Unconventional Reserves', *The MEES*, 29 Mayıs 2020, <https://www.mees.com/2020/5/29/oil-gas/bahrain-advances-development-of-huge-unconventional-reserves/88152130-a1ae-11ea-b099-934732bc3e53> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 8- Jamie Ingram, 'Kuwait Risks Exhausting Financial Reserves', *The MEES*, 15 Mayıs 2020, <https://www.mees.com/2020/5/15/news-in-brief/kuwait-risks-exhausting-financial-reserves/be312a90-96bf-11ea-9894-7d512e4a1b26> Erişim tarihi: 24 Temmuz
- 9- Saeed Azhar, 'Aramco to Cut Capital Spending Over Coronavirus; 2019 Profits Plunge', *Reuters*, 15 Mart 2020, <https://www.reuters.com/article/us-saudi-aramco-results/aramco-to-cut-capital-spending-over-coronavirus-2019-profits-plunge-idUSKBN21208C> Erişim tarihi: 24 Temmuz; Ron Bousso, 'Qatar Petroleum to Slash Spending by 30%', *Reuters*, 21 Mayıs 2020, <https://www.reuters.com/article/us-qp-spending/qatar-petroleum-to-slash-spending-by-30-ceo-idUSKBN22X2HA> Erişim tarihi: 24 Temmuz
- 10- David Knott, 'Aramco Exits Indonesia's Cilacap Refining Project, Nears Reliance Deal', *The MEES*, 5 Haziran 2020, <https://www.mees.com/2020/6/5/refining-petrochemicals/aramco-exits-indonesias-cilacap-refining-project-nears-reliance-deal/do17c360-a731-11ea-9db6-61eee413e47f> Erişim tarihi: 24 Temmuz; David Knott, 'Aramco-India Deal Delayed', *The MEES*, 17 Temmuz 2020, <https://www.mees.com/2020/7/17/refining-petrochemicals/aramco-india-deal-delayed/35a6adfo-c831-11ea-90aa-2do3f7b-c96d9> Erişim tarihi: 24 Temmuz
- 11- Jean-Francois Sez nec, 'Rapid Response: The SABIC-Aramco Merger', *The Atlantic Council*, 24 Haziran 2020, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/energysource/rapid-response-the-sabic-aramco-merger/> Erişim tarihi: 24 Temmuz
- 12- Saudi Aramco, *Saudi Arabian Oil Company. First Quarter Interim Report. For the Period Ended 31 March 2020.* <https://www.saudiaramco.com/-/media/publications/corporate-reports/saudi-aramco-q1-2020-interim-report-en.pdf?la=en&hash=AD8632BFB24295D3B3F8E7650E68AD51DE6B18A9> Erişim tarihi: 24 Temmuz

- 13- Jean-Francois Seznec, 'Rapid Response: The SABIC-Aramco Merger', *The Atlantic Council*, 24 Haziran 2020, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/energysource/rapid-response-the-sabic-aramco-merger/> Erişim tarihi: 24 Temmuz
- 14- A.g.e.
- 15- Jamie Ingram, 'Bahrain Advances Development of Huge Unconventional Reserves', *The MEES*, 29 Mayıs 2020, <https://www.mees.com/2020/5/29/oil-gas/bahrain-advances-development-of-huge-unconventional-reserves/88152130-a1ae-11ea-b099-934732bc3e53> Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020
- 16- David Hodari, 'Oil Demand is Headed for Record Rebound in 2021', *The Wall Street Journal*, 16 Haziran 2020, <https://www.wsj.com/articles/oil-demand-is-headed-for-record-rebound-in-2021-11592294704?shareToken=st68b57955dd6940d1882717f7ed568c98> Erişim tarihi: 24 Temmuz
- 17- IMF değerlendirmeleri
- 18- Al Jazeera, 'Yemen's Houthis Fire Missiles, Drones towards Saudi Arabia', *Al Jazeera*, 23 Haziran 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/06/saudi-coalition-shoots-houthi-ballistic-missiles-drones-200623073541760.html> Erişim tarihi: 24 Temmuz
- 19- David Knott, 'Aramco Shakes Up Downstream Operations', *The MEES*, 17 Temmuz 2020, <https://www.mees.com/2020/7/17/refining-petrochemicals/aramco-shakes-up-downstream-operations/fo74fb20-c830-11ea-8167-bd0b852b124f> Erişim tarihi: 24 Temmuz

YAZAR HAKKINDA

Nikolay Kozhanov Katar Üniversitesi Körfez Çalışmaları Merkezinde Doçent olarak görev yapmaktadır. Kendisi aynı zamanda Chatham House Rusya ve Avrasya Programında Danışmandır. Araştırmaları Körfez enerji jeopolitiği, Rus Ortadoğu dış politikası ve İran'ın ekonomi ve uluslararası ilişkilerine odaklanmaktadır. Nikolay St.Petersburg State University'de ekonomi doktorasını tamamlamıştır (2010). Master derecelerini ise Şarkiyat Çalışmaları (2006, St.Petersburg State University) ve Ortadoğu Çalışmaları (2012, University of Exeter) alanlarında tamamlamıştır. Dr. Kozhanov Chatham House ve Carnegie Moscow Center gibi önde gelen uluslararası düşünce kuruluşlarında da misafir araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Son yayınlarından bazıları şunlardır: Russia and the Syrian Conflict: Moscow's Domestic, Regional and Strategic Interests (Gerlach Press 2016); Iran's Strategic Thinking: The Evolution of Iran's Foreign Policy 1979-2017. (Londra, Berlin: Gerlach Press, 2018) ve Russian Policy across the Middle East: Motivations and Methods (Chatham House 2018).

AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA

Al Sharq Stratejik Düşünce Kuruluşu, demokratik katılım, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog ve sosyal adalet ideallerini teşvik etmek amacıyla, tarafsız ve titiz bir yaklaşımla araştırma yapmayı üstlenen bir düşünce kuruluşudur.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +90 212 603 18 15
Faks: +90-212-603 1665
E-posta: info@sharqforum.org

research.sharqforum.org

SharqStrategic

الشرق
للأبحاث الاستراتيجية

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH